

Finansklagenemnda Person

Avgjørelse FinKN 2025-849

27.8.2025

Storebrand Livsforsikring AS

Livsforsikring/uføredekninger/pensjon

Etterlattepensjon - vilkårstolkning - uklarhetsregelen - avtl. §§ 36 og 37 – FAD.

Forsikrede inngikk i 1995 en individuell pensjonsavtale med utbetalingsperiode fra 2013 til 2023, og etterlattepensjon i 10 år for ektefelle dersom forsikrede døde under utbetalingsperioden. Utbetalingene startet i 2013. I 2014 og 2016 var det korrespondanse mellom forsikrede og foretaket om evt. opphør av dekning for ektefelle, uten at det ble avtalt noen endringer. I 2023 fikk forsikrede siste utbetaling. Forsikrede mente at ektefellen fortsatt hadde rett til etterlattepensjon etter dette, og viste bl.a. til uklarhetsregelen. Saken reiste spørsmål om pensjonsavtalen ga ektefellen rett til etterlattepensjon i 10 år etter forsikredes død også etter at forsikredes alderspensjon var ferdig utbetalt. Nemnda bemerket at avtalen måtte leses i sammenheng. Dette var en kontobasert avtale, der hovedytelsen var basert på innbetalt beløp justert for garantert (forsikringselement) og faktisk avkastning, fratrasket kostnader. Etterlattepensjon var subsidiær til hovedytelsen, og utgjorde gjenværende spareverdi dersom forsikrede døde i utbetalingstiden. Da forsikrede hadde fått utbetalt all kapitalen på avtalen, hadde ikke ektefellen noe krav på etterlattepensjon. Nemnda påpekte videre at avtalen for en alminnelig opplyst forbruker, som bruker rimelig tid på å sette seg inn i den, måtte anses å være tilstrekkelig klar. Verken avtaleloven § 37, heller ikke tolket i lys av forbrukerdirektivet/EØS-retten ga derfor grunnlag for at forsikredes ektefelle, i strid med avtalen, skulle gis rett til ektefellepensjon når hele kapitalen var utbetalt til forsikrede. Nemnda ga foretaket medhold.

Saksfremstilling

Forsikrede inngikk 1.11.95 en individuell pensjonsavtale med utbetalingsperiode fra 4.12.13 til 4.12.23. (EPES, senere IPA).

Fra foretakets brev 4.11.13:

Vi viser til tidligere brev vedrørende utbetaling av din avtale.

Vi har gleden av å informere deg om at din avtale skal starte utbetaling fra 04.12.2013.

Avtalen er registrert med utbetalingsperiode frem til 04.12.2023, eller opphører ved forsikredes tidligere død.

(...)

Følgende dekning(er) er tilknyttet avtalen:

<u>Dekninger</u>	<u>Forsikringssum</u>	<u>Utbetaling fra</u>	<u>Utbetaling til</u>
------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

(Forsikredes navn)

Alderspensjon	250 722	04.12.2013	04.12.2023
---------------	---------	------------	------------

(Ektefelles navn)

Etterlattepensjon	250 722		
-------------------	---------	--	--

I kontoutskrift for 2013 var følgende dekninger oppgitt:

	Varighet	sikrede pensjonsbeløp	
		Pr. 31.12.12	Pr. 31.12.13
Alderspensjon (forsikrede)	04.12.2013 - 04.12.2023	251 384	250 722
Etterlattepensjon (ektefelle)	10 år	274 447	250 722

Nærmere opplysninger om forsikringen finner du i forsikringsbeviset.

Fra foretakets brev 14.2.14:

Vi viser til telefonsamtale med deg vedrørende utbetaling fra ovennevnte avtale.

I den anledning har vi beregnet et tilbud til deg om å endre opphør for ektefellepensjon.

Ved en endring fra 01.02.2014, vil nye ytelser bli:

Nytt årlig livrentebeløp på ca. kr 276 000 utbetales fra 01.02.2014 til 04.12.2023 og opphører ved forsikredes død.

Ved forsikredes død i utbetalingsperioden skal det utbetales ektefellepensjon til (ektefelles navn) på kr ca. kr 276 000 pr. år og opphører ved den sikredes død eller senest 28.09.2013.

Dersom du ønsker utbetalingen som skissert over, ber vi deg bekrefte dette.

Foretaket viste 13.3.14 til tilbudet, og at det var falt bort:

Vi viser til vårt tilbud om endring 14.02.2014.

Da vi ikke har mottatt tilbakemelding fra deg, vil endring ikke bli foretatt. Utbetaling skjer i henhold til vårt brev av 04.11.2013.

Skulle du ha spørsmål kan du ta kontakt med kundesenteret, tlf. 08880 eller undertegnede.

I 2016 henvendte forsikrede seg til foretaket om evt. sletting av ektefellepensjon, og ville vite at han i så fall fikk utbetalt de gjenværende utbetalingsårene. Foretaket opplyste at beløpet da ville utgjøre ca. kr 301 600 per år, og at de måtte ha skriftlig melding om slik endring. Noe slik skriftlig melding er ikke fremlagt.

I kontoutskrift for 2022 var alderspensjon for forsikrede oppgitt med utbetaling til 4.12.23, mens ved etterlattepensjon til forsikredes ektefelle var det oppgitt 10 år og beløp pr 31.12.21 var oppgitt kr 298 497 og per 31.12.22 kr 335 826.

I brev 8.12.23 opplyste foretaket at tidspunktet for siste pensjonsutbetaling var kommet.

Det var i februar til juli 2024 korrespondanse mellom forsikrede og foretaket om etterlattepensjon. Foretaket bestred at avtalen, etter at forsikredes alderspensjon var ferdig utbetalt, ga forsikredes ektefelle rett til etterlattepensjon i 10 år fra forsikredes død.

Forsikrede har i det vesentlige anført at det følger av avtalen at etterlattepensjon løper i 10 år etter hans død. De begrensninger foretaket begrunner avslaget med, fremgår ikke tilstrekkelig klart av avtalen. Forsikrede fikk ikke forklart begrensningene før han undersøkte avtalen nærmere høsten 2023.

Det er foretaket som har risikoen for uklare vilkår, jf. avtl. § 37, og forbrukerdirektivets krav til klare vilkår (direktiv 1993/13/EØF) samt tilhørende praksis. Man må derfor se hen til E-4/23 Neytendastofa mot Islandsbanki, som gjaldt urimelige vilkår i boliglån, og ble avgjort på grunnlag av direktivet om urimelige kontraktsvilkår (direktiv 1993/13/EØF). Direktivet gjelder for alle forbrukeravtaler og prinsippene i dommen gjelder også for forsikringsavtaler. EU-domstolen har lagt til grunn at forbruker gis et særlig vern mot uklare avtaler/vilkår fra forretningsdrivende, herunder finansinstitusjoner, for å sikre at de forstår avtalen og virkningene av denne (se EU-

domstolens avgjørelse av 13. juli 2023 i sak C-265/22, Banco Santander, SA, avsnitt 51). Dette fremgår også av klarhetsregelen som følger av HR-1997-74-B (Cigna) og avtl. § 37.

Forbrukeravtaledirektivet oppstiller vilkår i form av synbarhet, som innebærer at avtalen må være transparent i ordets vide forstand, jf. E-13/22 & E-1/23 avsnitt 76. EØS-rettens prinsipper om gjennomslag og effektivitet innebærer at synbarhetsvilkåret også må inngå i vurderingen av om vilkårene er uklare. På bakgrunn av dette er ikke vilkårene avtalen tilstrekkelig klare for at en alminnelig opplyst forbruker forstår sin rettslige posisjon, og de må derfor tolkes til fordel for forsikrede, jf. avtl. § 37.

Foretaket har i det vesentlige anført at avtalen må leses som en helhet, og at det klart følger av avtalen at utbetalinger er begrenset i pkt. 1 ved at forsikringstiden er oppsparingstid og utbetalingstid, og at avtalen/forsikringstiden opphører når disse er utløpt. Etter pkt. 4.2.1 gjelder etterlattepensjon der forsikrede dør i oppsparingstiden. Utgangspunktet er følgelig at det ikke foreligger rett til etterlattepensjon. Forsikrede tegnet iht. pkt. 4.3 tilleggsdekning med rett til ektefellepensjon for sin ektefelle også ved dødsfall i utbetalingstiden. Dekningen/forsikringstiden opphørte som nevnt over da utbetalingstiden utløp. Forsikrede kan ikke kreve dekning som ikke er avtalt, og avtalen er verken tilstrekkelig klar til at avtl. § 37 får anvendelse, eller er urimelig etter avtl. § 36.

Finansklagenemnda Persons begrunnelse

Spørsmålet er om pensjonsavtalen gir ektefellen rett til etterlattepensjon i 10 år etter forsikredes død også etter at forsikredes alderspensjon er ferdig utbetalt.

I forsikringsbeviset er varigheten oppgitt til 10 år fra forsikredes død. Det er vist til begrensninger i vilkårene, og bestemmelsene i forsikringsbeviset må tolkes i lys av vilkårene.

Etterlattepensjon i 10 år fra forsikredes død er det maksimale ektefellen vil ha krav på. Spørsmålet er om vilkårene begrenser dette ytterligere.

Det følger av vilkårene pkt. 4 at hovedytelsen er alderspensjon til forsikrede, men at det kan tilknyttes tilleggsdekninger. Videre angis hvilke tilleggsdekninger som kan avtales, i form av pensjon til etterlatte.

Avtalens karakter har betydning for fortolkningen, og forsikringsbeviset og vilkårene må leses i sin kontekst. Avtalen heter "Pensjonskonto", og i forsikringsbevis fremgår bl.a.:

Årlig pensjonsbeløp er basert på opparbeidet verdi, garantert avkastning, samt forutsetninger om risiko og omkostninger i forsikringstiden.

Lest i sammenheng med definisjonene av kontantverdi, sparekonto og spareverdi, og beregningsbestemmelsene i punktene 5-7, fremgår det at det er tale om en kontoordning. Utbetaling er avhengig av innbetalt beløp på en egen konto, med avkastning, kostnader mm. på denne kontoen. Dette er et moment ved tolkingen av avtalen.

Forsikringselementet i avtalen er den garanterte avkastningen, og tilleggsdekningen for ektefellepensjon. Dette følger av at etterlattepensjon omhandles i pkt. 4 om forsikringsdekninger, og at etterlattepensjon er en av de frivillig tilleggsdekning som kan avtales.

Om etterlattepensjon er det gitt en overordnet beskrivelse i pkt. 4.2.1, og som gjelder alle etterlattepensjoner (nemndas understrekning):

4.2.1 Etterlattepensjon

Dersom **forsikrede** dør i **opsparingstiden**, utbetales et på forhånd fastsatt beløp til en eller flere **sikrede**. **Kontantverdien av etterlattepensjonen(e) el** kan ikke være mindre enn **spareverdien**.

Dersom **spareverdien** blir høyere, settes **kontantverdien** lik **spareverdien**. Dette betyr at **etterlattepensjonen(e)** blir høyere. Dersom **spareverdien** senere skulle bli mindre, reduseres **etterlattepensjonen(e)** tilsvarende.

I stedet for et på forhånd fastsatt beløp, kan det allerede ved avtaleinngåelsen bestemmes at **kontantverdien** alltid skal være lik **spareverdien**.

Dersom **etterlattepensjon** avtales, skal **sikredes** navn og pensjonens varighet fremgå av forsikringsbeviset.

Dette gir holdepunkter for hvor stor etterlattepensjonen kan være. Den kan ikke være mindre enn «spareverdien», som er definert som saldoen på sparekontoen. Denne er igjen definert som kontoen der innbetalinger og avkastning legges til, og kostnader trekkes fra. Det kan likevel avtales at rammen for etterlattepensjonen kan være den høyeste av kontantverdien og spareverdien. Lest i sammenheng må dette forstås slik at etterlattepensjonens skal være minst saldoen på sparesaldoen, og maksimum kontantverdien dersom denne er høyere.

Kontantverdien er den til enhver tid gjeldende verdi av fremtidige utbetalinger. Basert på avtalen som helhet kan det etter nemndas syn ikke være tvil om at dette er fremtidige utbetalinger av hovedytelsen, altså forsikredes alderspensjon. Sparesaldoen er den samme, med tillegg av avkastning og fratrasket kostnader.

Basert på disse bestemmelsene består etterlattepensjonen av det samlede beløp som gjenstår på kontoforholdet. Dette innebærer at dersom hele alderspensjonen er utbetalt, vil det ikke være noen midler igjen til etterlattepensjon. Dette samme følger også av pkt. 8, om at hele spareverdien skal brukes til pensjon til etterlatte etter avtalen. Dersom det ikke er noen spareverdi igjen, vil det heller ikke være noe midler å utbetale til etterlatte.

Som nevnt over må avtalen leses i sammenheng. Nemnda finner det klart at avtalen er en kontobasert avtale, der hovedytelsen er basert på innbetalt beløp justert for garantert (forsikringselement) og faktisk avkastning, fratrasket kostnader. Videre at etterlattepensjon er subsidær til hovedytelsen, og utgjør gjenværende spareverdi dersom forsikrede dør i utbetalingstiden.

Når forsikrede har fått utbetalt all kapitalen på avtalen, har ikke ektefellen noe krav på etterlattepensjon når forsikrede dør.

Det bemerkes at dette også følger av det generelle forsikringsrettslige prinsippet om at et forsikringstilfelle må være inntruffet i forsikringstiden. Forsikringstilfellet er det tidspunkt da alle vilkår for rett til erstatning etter avtalen foreligger.

Forsikringstilfellet for ektefellepensjonen i aktuelle sak ville være når forsikrede døde. Forsikringstiden er i avtalen definert som «Summen av oppsparingstid og utbetalingstid». Oppsparingstiden er tiden fra avtalens inngåelse og frem til forsikrede startet å ta ut alderspensjon. Deretter startet utbetalingstiden, og denne opphørte ved siste utbetaling på avtalen. På dette tidspunktet utløp forsikringstiden.

Dette innebærer at avtalen som helhet, også dekningen for etterlattepensjon, opphørte ved siste utbetaling til forsikrede, samt at forsikredes ektefelle ikke har krav på etterlattepensjon etter denne avtalen.

Forsikrede har videre anført at EØS-avtalen og forbrukerdirektivet i alle tilfelle gir ektefellen rett til etterlattepensjon.

For avtalevilkår som ikke er individuelt forhandlet, og som inngår i en avtale mellom forbruker og næringsdrivende, bestemmer avtaleloven § 37 at ved tolkningstvil skal avtalevilkår «tolkes til fordel for forbrukeren», jf. første ledd nr. 3. Bestemmelsen gjennomfører

forbrukeravtaledirektivet (93/13/EØF) i norsk rett, hvor det i artikkel 5 fremgår at «I avtaler der alle eller noen av de vilkår som forelegges forbrukeren, er utformet skriftlig, skal disse vilkårene alltid formuleres på en klar og forståelig måte. Dersom det oppstår tvil om forståelsen av et vilkår, skal den tolkning som er mest fordelaktig for forbrukeren gjelde.» Avtaleloven § 37 første ledd nr. 3 gjelder også for kollektivavtaler, jf. særlig Ocidental (C-236/22) avsnitt 28-29 og C-633/20 TC Medical Air Ambulance Agency avsnitt 58.

Om målestokken for om et avtalevilkår er tilstrekkelig klart og forståelig etter direktivet, har nemnda lagt følgende til grunn i FinKN-2024-219:

«en objektiv vurdering av hvordan vilkåret fremstår for en alminnelig opplyst, oppmerksom og informert forbruker. Det er ikke tilstrekkelig at vilkårene er grammatisk forståelige. Vilårene må også sette forbrukeren i stand til å forstå sammenhengen og konsekvensen de kan ha for han ...»

Kravene som stilles til tilgjengelighet vil ikke være de samme for helt enkle avtaler og avtaler om mer komplekse og sammensatte forhold. I slike avtaler må forbrukeren forutsettes å bruke mer tid på å sette seg inn i avtalen.

I den aktuelle avtalen er sentrale begreper definert i pkt. 1, og satt i fet skrift der de er brukt i vilkårene. Når vilkårene leses i sammenheng med disse definisjonene, er avtalen etter nemndas syn tilstrekkelig klar og tydelig, og tilstrekkelig tilgjengelig for forbruker. At leseren må bruke tid på å sette seg inn i en avtale som den aktuelle innebærer etter nemndas syn ikke at avtalen er uklar.

Det er avgjørende for nemnda at avtalen for en alminnelig opplyst forbruker, som bruker rimelig tid på å sette seg inn i den, må anses å være tilstrekkelig klar. Verken avtaleloven § 37, heller ikke tolket i lys av forbrukerdirektivet/EØS-retten gir derfor grunnlag for at forsikredes ektefelle, i strid med avtalen, skal gis rett til ektefellepensjon når hele kapitalen er utbetalt til forsikrede.

Det bemerkes at forsikrede har vist til flere avgjørelser fra EU-/EØS-domstolen. I avgjørelsene, som i hovedsak gjelder rente- og valutaklausuler i låneforhold, er det vurdert om klausulene var tilstrekkelig klare med hensyn til kriteriene for når foretaket kunne endre rente/kreve valutatillegg, og hvordan disse virket inn på avtalen. All den tid vilkårene i aktuelle sak vurderes å være tilstrekkelig klare, finner nemnda at avgjørelsene har liten relevans.

Avgjørelsen er enstemmig.

Finansklagenemnda Persons konklusjon

Foretaket gis medhold.

Ved behandlingen deltok Kaja de Vibe Mallng (leder), Barbro Paulen (bransjerepresentant) og Borgar Sandvik (forbrukerrepresentant).